

РОДІН С. В.,

ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.23>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА СУМІЖНІ ПОНЯТТЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Метою написання наукової статті є визначення особливостей такого соціального явища, як домашнє насильство, порівняно з суміжними поняттями та відмежування їх. Ми виділяємо кілька, схожих за змістом понять: домашнє насильство, аб'юз, аутинг, газлайтинг, лукізм, слатшеймінг, трігерінг, шерітинг, ейблізм. Усі вони схожі за своїм змістом, проте мають деякі особливості.

Зміст та особливості поняття «домашнє насильство» чітко визначені в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». У роботі автор доводить тотожність понять «домашнє насильство» та «аб'юз». Автор пропонує закріпити цю тезу на законодавчому рівні. Автор пропонує доповнити Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» словом «аб'юз» у дужках після слів «домашнє насильство», як у назві Закону, так і у визначенні вказаного поняття у ст. 1. Така пропозиція ґрунтується на спільності таких особливостей цих понять, як форми, суб'єкти та об'єкти вчинюваних дій.

Доведено, що відмінність між мобінгом та домашнім насильством в Україні полягає в місці вчинення правопорушення (робоче місце та спільне місце проживання) та учасниках цих насильницьких дій (повнолітні члени робочого колективу та члени однієї родини, одним з яких може бути малолітня або неповнолітня особа).

Підкреслено, що аутинг та шерітинг можуть виступати однією з форм домашнього насильства. Газлайтинг – це типовий прийом насильника в родині, який чинить, насамперед, психологічне насильство, а як наслідок можуть відбуватися прояви інших форм домашнього насильства.

Автор робить висновок, що такі поняття, як лукізм, ейблізм, слатшеймінг, тощо є тригерами для вчинення домашнього насильства.

Поняття, до яких зверталися в цій роботі, не потребують поки законодавчого закріплення. Такі поняття є новими для української свідомості, потребують додаткового вивчення. Водночас розвиток розуміння зазначених понять сприятиме більш ґрунтовному вивченню сутності та підстав вчинення дій насильницького характеру, в тому числі домашнього насильства.

Застосування вказаних понять можливе в науковій та публіцистичній літературі, а також під час обговорення в громадськості причин та умов вчинення домашнього насильства та інших видів насильницьких проявів.

Ключові слова: домашнє насильство аб'юз, аутинг, газлайтинг, лукізм, слатшеймінг, трігерінг, шерітинг, ейблізм.

Rodin S. V. Domestic violence and related concepts: comparative and legal aspects

The purpose of writing a scientific article is to determine the features of such a social phenomenon as domestic violence, in comparison with related concepts and to distinguish them. We single out a few similar concepts: domestic violence, abuse, outing, gaslighting, lucism, slaschaming, triggering, sherry, and abbism. They are all similar in content, but have some features.

The content and features of the concept of “domestic violence” are clearly defined in the Law of Ukraine “On Prevention and Counteraction to Domestic Violence”. The author proves the identity of the concepts of “domestic violence” and “abuse”. The author proposes to consolidate this thesis at the legislative level. The author proposes to supplement the Law of Ukraine “About Prevention and Counteraction to Domestic Violence” with the word “abuse” in parentheses after the words “domestic violence”, both in the title of the Law and in the definition of this concept in Article 1. Such a proposal is based on common features these concepts as forms, subjects and objects of actions.

It is proved that the difference between mobbing and domestic violence in Ukraine lies in the place of the offense (workplace and common place of residence) and in the participants of these acts of violence (adult members of the workforce and members of one family, one of whom may be a minor).

It is emphasized that outing and sharing can be a form of domestic violence. Gaslighting is a typical method of violence in the family, which is primarily psychological violence, and as a result may be manifestations of other forms of domestic violence.

The author concludes that concepts such as Lucism, Ayblism, Slaschaming, etc. are triggers for domestic violence.

The concepts addressed in this paper do not yet need to be enshrined in law. Such concepts are new to the Ukrainian consciousness and need further study. At the same time, the development of understanding of these concepts will contribute to a more thorough study of the nature and grounds for acts of a violent nature, including domestic violence.

The application of these concepts is possible in the scientific and journalistic literature, as well as during the public discussion of the causes and conditions of domestic violence and other forms of violence.

Key words: *domestic violence abyss, outing, gaslighting, luxury, slaschaming, triggering, sharing, eiblism.*

Вступ. Запозичені з іноземних мов слова дедалі більше входять не тільки в повсякденний лексикон сучасної української людини, але й починають активно впроваджуватися в публіцистичні, соціологічні, політичні та наукові розробки, законодавство України тощо. Позитивним та ефективним прикладом запровадження англomовного слова в законодавство України після ґрунтовного дослідження доцільності такого рішення та змісту самого поняття є запровадження терміна «булінг».

Нині дедалі частіше в засобах масової інформації та серед громадських діячів можна почути інше, не менш змістовне та актуальне для українського суспільства поняття «аб'юз». Саме вивченню змісту цього поняття порівняно з іншими англomовними поняттями, схожими за змістом, присвячена ця робота.

Постановка завдання. Ми виділяємо кілька понять: домашнє насильство, аб'юз, аутинг, газлайтинг, лукізм, слатшеймінг, тригерінг, шерітинг, ейблізм. Усі вони схожі за своїм змістом, проте мають деякі особливості, в яких і пропонуємо розібратися.

Кожне з визначених нами понять є негативною поведінкою однієї людини щодо іншої. Така поведінка може мати фізичний, сексуальний, психологічний або економічний характер

насильства. Проте не завжди вітчизняне законодавство передбачає відповідальність за вчинення подібних дій, якщо в них не має ознак складу адміністративного або кримінального правопорушення.

Питання домашнього насильства та протидії цьому явищу завжди займали окреме місце в дослідженнях вітчизняних вчених. Зокрема, над вирішенням проблем домашнього насильства (насильства в сім'ї) працювали О. Бандурка, А. Блага, В. Брижик, А. Волощук, В. Галунько, Б. Головкін, О. Джужа, Т. Журавель, А. Закалюк, А. Зелінський, О. Кочеміровська, Л. Крижна, К. Левченко, Ю. Лисюк, О. Мартиненко, Ю. Приколотіна, Г. Христова, Х. Ярмакі, М. Ясеновська та інші. Проте стрімкий розвиток суспільства дає змогу розширювати межі вже досліджених питань, тому актуальним нині вважаємо саме вибрану нами тематику, раніше необговорену в наукових колах.

Метою написання цієї наукової статті є визначення особливостей такого соціального явища, як домашнє насильство, порівняно з суміжними поняттями та відмежування їх.

Виклад основного матеріалу. Найпоширенішим нині в обігу державних органів влади, звертаючись до букви Закону, є поняття «домашнє насильство». Зміст цього поняття чітко визначений на законодавчому рівні в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», тому не вважаємо потреби його змінювати або удосконалювати.

Так, домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) в родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, в тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1]. За вчинення домашнього насильства передбачена як кримінальна, так і адміністративна відповідальність. Крім того, питання протидії домашньому насильству є пріоритетним для держави, актуальним для всього українського суспільства, української громади.

У контексті цього дослідження варто звернути увагу на те, що особливостями домашнього насильства є такі:

- домашнє насильство може здійснюватися як у формі дії (побиття, сварки, штовхання, тощо), так і у формі бездіяльності (незабезпечення фінансово залежного від насильника родича, неспілкування з родичем, з яким спільно проживає насильник, чим справляє психологічний вплив на жертву, тощо);
- домашнє насильство може здійснюватися у формі фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства;
- суб'єктами правопорушення є родичі жертви, пов'язані або ні спільним побутом;
- підстави для здійснення домашнього насильства можуть бути будь-якими (зовнішність жертви, особливості розвитку, стать, вік, тощо). Саме тому ми робимо висновок про можливість виявлення домашнього насильства у формах інших насильницьких явищ (газлайтінг, тригеринг, ейблїзм, тощо).

Наступним поняттям, на яке ми б хотіли звернути увагу, є «аб'юз», «аб'юзер» (з англійської *abuse* «ображати, зловживати»). Цей термін дедалі частіше можна почути в українському суспільстві. Під ним найчастіше розуміють особу, яка чинить насильницькі дії щодо свого партнера, незалежно від того, чи перебувають вони в офіційних стосунках.

Аб'юзером може бути як чоловік (найчастіше), так і жінка. Форми аб'юзу також можуть бути різноманітними (фізичне, психологічне, фінансове, сексуальне насильство). Метою аб'юзу є підкорення жертви власній волі, приниженні жертви, почуття провини у жертви за події, що відбуваються, тощо.

Головна складність у стосунках з аб'юзером – те, що жертва може десятиліттями продовжувати терпіти його моральне насильство, оскільки аб'юзер стає рідною людиною, проти якої активно діяти неможливо через моральний тиск [2].

Тобто можна говорити про тотожність понять «домашнє насильство» та «аб'юз». Саме тому пропонуємо закріпити це на законодавчому рівні, доповнивши Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» словом «аб'юз» у дужках після слів «домашнє насильство» як у назві Закону, так і у визначенні вказаного поняття у ст. 1. Така пропозиція ґрунтується на спільності таких особливостей цих понять, як форми, суб'єкти та об'єкти вчинюваних дій.

Мобінг – це будь-яка форма гоніння, переслідування на робочому місці. Тобто під терміном «мобінг» розуміють вороже, неетичне ставлення однієї людини або групи людей, яке прямо спрямоване і систематично повторюється головним чином щодо однієї особи, на якій це переслідування відбивається негативно. Регулярні випадки негідних чи неприязельських дій щодо деяких працівників принижують честь і гідність особи настільки, що часто провокують звільнення людини з місця її роботи, важку депресію або й самогубство. Федеративний суд Німеччини з трудових спорів поняття «мобінг» визначає як «систематичний прояв ворожості, знущання та дискримінації – як серед найманих працівників, так і щодо підлеглих із боку керівництва». Термін «мобінг» порівняно недовго користується попитом в українській психології та педагогіці, але вже прижився внаслідок того, що в нас немає аналогу, який би так влучно передавав суть цього явища.

Водночас особливістю домашнього насильства є те, що насильницькі дії вчинюються щодо членів сім'ї, тобто суб'єкти та об'єкти правопорушення – це члени однієї родини. При цьому суб'єктом та об'єктом вчинення домашнього насильства може бути неповнолітня особа. Під час мобінгу фактично таке неможливе. Тобто відмінність між мобінгом та домашнім насильством в Україні полягає в місці вчинення правопорушення (робоче місце та спільне місце проживання) та в учасниках цих насильницьких дій (повнолітні члени робочого колективу та члени однієї родини, одним з яких може бути малолітня або неповнолітня особа).

Наступним поняттям, яке ми пропонуємо дослідити, є аутинг (з англійської outing «вихід») – це розголошення особистої інформації без відома і згоди людини. Найчастіше ми можемо спостерігати аутинг у випадках, коли засоби масової інформації говорять про сексуальну орієнтацію якоїсь публічної людини або ж про її гендерну ідентичність (далеко не всі трансгендери готові публічно заявляти про те, що змінили стать) [2].

Прояв аутингу можна часто помітити на роботі, коли відбувається обговорення, чи є геєм той гарненький новенький чи просто він занадто ретельно доглядає за собою. Спершу ніж когось аутити, варто добре подумати про наслідки. Жертви аутингу нерідко втрачають роботу, друзів, хороші стосунки з близькими. А в найгіршому разі можуть навіть накласти на себе руки, не впоравшись із цькуванням такої форми [2].

Якщо порівнювати домашнє насильство (аб'юз) та аутинг, то можна говорити про те, що аутинг може виступати однією з форм домашнього насильства, коли батьки, або один із подружжя, або інші родичі без відома, проти волі жертви поширюють її особисту інформацію. Такими діями можуть бути повідомлення проти волі жертви оточуючим про її сексуальну орієнтацію, особисті стосунки та іншу інформацію, викладення фотографій у соціальні мережі, які пригнічують жертву, виставляють її в поганому світлі і таке інше, викладення іншої дискримінуючої інформації. Дедалі частішими випадками в нашій державі стали ситуації незадоволення дітей із приводу дій батьків у соціальних мережах, пов'язаних із викладенням фото та розголошенням небажаної інформації. Такі ситуації є яскравим прикладом аутингу. Досвід іноземних держав свідчить, що наступною стадією можуть стати позови дітей до суду на подібні дії батьків.

Подібним за своєю сутністю є термін «шеритинг» (з англійської share «ділитися»). Серед тих, хто займається шеритингом, часто можна побачити матусь, які люблять невпинно розповідати про своїх дітей у соцмережах. Сам шеритинг полягає в тому, що «інстаматінки» тільки те й роблять, що розповідають про нові уміння свого чада, але при цьому беруть мінімальну участь у його вихованні [2].

Основна мета шеритингу – бути ідеальною матір'ю в очах оточуючих. І зовсім неважливо, що «за кадром» дитина заливається сльозами в той час, як ви пишете черговий пост, націлений незаслужено потішити власне батьківське самолюбство [2].

Чи можна вважати такі дії домашнім насильством? Вважаємо, що так, якщо наслідки шеритингу – це психологічне або фізичне насильство над дитиною, адже від неухважності матері може бути завдана не тільки психологічна, але і фізична шкода дитині. Отже, однією з форм домашнього насильства також вважаємо шеритинг.

Газлайтинг – це термін, аналогічний назвою фільму «Газове світло» – Gas Light. У фільмі Gas Light чоловік вселяє дружині те, що вона збожеволіла, і таким чином він приховує власні злочини. Так, це ще один вид психологічного насильства. До слова, його дуже часто застосовують до своїх жертв аб'юзери. Якщо співрозмовник всіляко сумнівається у вашій адекватності, намагається вас запитати і спотворює сказану вами інформацію, то ви – жертва газлайтингу.

Мета цього виду маніпуляції – зробити так, щоб ви почали сумніватися в дійсності інформації і прийняли «правду» співрозмовника. Улюблені фрази аб'юзерів – «Ти все вигадав(ла)», «Не бреш мені», «Ти дуже гостро на все реагуєш». Головне – переконати жертву в тому, що вона неадекватна [2].

Газлайтинг – це типовий прийом насильника в сім'ї, який чинить, насамперед психологічне насильство, а як наслідок можуть відбуватися прояви інших форм домашнього насильства. Під час газлайтингу жертва сама сумнівається у своїх думках, діях, реаліях того, що відбувається. Виходом від такого стану є прийняття сторонньої допомоги або вчинення насильником таких дій, які переповнюють чашу терпіння жертви, є для неї вкрай неприйнятними, а тому жертва починає діяти – звертатися за допомогою, розлучатися, тікати тощо.

Лукізм (з англійської look «зовнішній вигляд») – це дискримінація людей за зовнішнім виглядом, виходячи з принципу «що красивіше, то успішніше». На лукізм часто страждають топ-менеджери, які призначають на відповідальні посади тих, хто гарніший та доглянутіший, навіть якщо в компанії є компетентніші, але менш красиві люди [2].

Серед любителів лукізму – ті, хто обирає собі пару, орієнтуючись тільки на зовнішній вигляд. Такі люди вважають, що за красивим фасадом неодмінно ховається не менш приваблива ментальність [2].

На наш погляд, поняття «лукізм» та «домашнє насильство» також співвідносяться як часткове та загальне, тобто одним із проявів домашнього насильства може бути лукізм. Зацикленість одного з членів родини на власній зовнішності та зовнішності оточуючих може призвести до дискримінації за зовнішнім виглядом окремих членів родини. Дискримінація може проявлятися в різних вчинках, починаючи від критики, зауважень, знущань, до штовхання, побиття і таке інше. Проте підґрунтям таких вчинків буде саме незадоволення зовнішнім виглядом жертви.

Схожим за своєю сутністю є поняття «ейблізм» (з англійської to be able – мати силу, можливість). Будь-яка дискримінація людей з інвалідністю – чистої води ейблізм. Ейблізм може виражатися в різних формах – від банального глузування і тикання пальцем на людину з особливостями розвитку і до пропозиції допомогти в побутових моментах у разі, коли вона таким людям зовсім не потрібна. Грані ейблізма досить гострі, адже відсутність спеціалізованих умов теж є дискримінацією [2].

Як бачимо, в цьому випадку відсутній обов'язковий елемент родинного зв'язку між насильником та жертвою, проте підґрунтям для вчинення насильницьких дій у родині може бути саме ейблізм, так само як у випадку з лукізмом.

Ще один сучасний термін «слатшеймінг» (з англійської slut – повія, shame – соромити). З цим терміном у своєму житті стикалися чимало жінок. Причому дуже часто незаслужено. Слатшеймінг – це осуд зовнішнього вигляду і поведінки дівчини з огляду на фривольність і розбещеність як першого, так і другого. Сюди ж можна додати плітки про численних сексуальних партнерів жінки, яка, на думку тих, хто її обговорює (і засуджує), поводить, як звичайна повія.

До речі, сучасні психологи вже охрестили слатшеймінг однією з форм сексизму, адже за зухвалий зовнішній вигляд і вільну сексуальну поведінку здебільшого лають саме жіночу стать [2].

Співвідношення слатшеймінгу та домашнього насильства відбувається, якщо дії слатшеймінгу, наприклад, із боку свекрухи, спонукають до вчинення домашнього насильства чоловіком щодо дружини. Тобто слатшеймінг може бути причиною, підґрунтям домашнього насильства.

У цьому контексті доречним є з'ясування сутності терміна «тригеринг» (з англійської trigger – спусковий гачок), адже тригер – подія, дія, особистість або предмет, що викликає в людини постійне занепокоєння і панічний страх. Наприклад, звичайна повітряна кулька може бути для когось предметом радості, а для когось – справжнісіньким тригером (можливо, через дитячі спогади про випадок, коли вона раптово лопнула). Відповідно, тригерити – дуже сильно драгувати людину, викликати в неї неприємні відчуття.

До речі, цей термін вже давно широко популярний у психології, але «загальнолюдським» став зовсім недавно, проте вже встиг стати доволі популярним [2].

Зважаючи на сказане нами вище, можна зробити висновок, що такі поняття, як лукізм, ейблізм, слатшеймінг тощо, є тригерами для вчинення домашнього насильства.

Висновки. На наш погляд, поняття, до яких ми зверталися в цій роботі, не потребують поки законодавчого закріплення. Такі поняття є новими для української свідомості, потребують додаткового вивчення. Водночас розвиток розуміння зазначених понять сприятиме більш ґрунтовному вивченню сутності та підстав вчинення дій насильницького характеру, в тому числі домашнього насильства.

Застосування вказаних понять можливе в науковій та публіцистичній літературі, а також під час обговорення в громадськості причин та умов вчинення домашнього насильства та інших видів насильницьких проявів.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.12.2020).

2. Модний сленг: як криповий аб'юзер влаштував аутинг з газлайтингом. URL: <https://iod.media/article/modniy-sleng-yak-kripoviy-ab-yuzer-vlashtuvav-ating-z-gazlaytingom-2619>.

